

13. Cherkaskyi A. (2012) Sotsialno-psykholohichni osoblyvosti hrupovoi zghurtovanosti ta yikh vplyv na efektyvnist spilnoi diialnosti [Socio-psychological features of group cohesion and their impact on the effectiveness of joint activities], 966–974. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v10/i23/99.pdf> (Last accessed: 26.08.2022) [in Ukrainian].
14. Bondarenko M., Babenko S., & Borovskiy O. (2017) Social cohesion in Ukraine (the experience of application of Bertelsmann Stiftung method to European social survey data). *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Sociology*, 8, 58–65. DOI: <https://doi.org/10.17721/2413-7979/8.10> [in English].
15. Deineko O. O. (2021) Discourse-structure of social cohesion as a category of social policy: experience of critical discourse-analysis application. *Ukrainian society*, 77(2), 140–153. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2021.02.140> [in English].
16. Kacprowicz M., & Borowiecka B. (2014) *E-volunteering handbook*. URL: <http://e-volunteering.eu/wp-content/uploads/2014/11/evolunteering-handbook.pdf> (Last accessed: 09.09.2022) [in English].
17. Lyakh T., & Spirina T. (2021). Rozwój inicjatyw wolontariackich jako narzędzia aktywizacji zasobów ludzkich społeczności lokalnych [Development of voluntary initiatives as a tool for activating the human resources of local communities]. *Aktualne problemy społeczne Ukrainy i Polski. Aspekty partnerstwa instytucji państwowych i organizacji pozarządowych*, 22–30. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/35471/1/T_Liakh_T_Spirina_Monograph_202_IL.pdf (Last accessed: 09.09.2022) [in Polish].

Kotelevets A. M., Martyniuk Ya. V. Social cohesion of youth as a resource for community development: experience of European countries and Ukraine

Ukraine and European countries today are in close cooperation at many levels – from volunteering and communication of its individual citizens and communities to solving important issues at the state level. Ukrainians have repeatedly expressed their vision of the future of their state in cooperation with European countries. The article reveals the concepts of social activity, activation and mobilization of the community, which directly indicates the active actions of communities to take on the solution of important issues for themselves, and not to take a passive position of waiting.

The concept of social cohesion of the community is revealed in detail, as the experience of cohesion policy is the basis for the support and unity of Europe. Ukrainian communities are now living a unique experience and demonstrate not only the ability to solve complex problems, which are sometimes, without exaggeration, matters of life and death.

The authors considered O. Deineko's work "Discourse structure of social cohesion as a category of social policy: the experience of applying critical discourse analysis", in which the scientist makes a comparative analysis of the concept of social cohesion in the European Union, which is also covered in our research.

One of the main tools of social cohesion is volunteering, which is becoming popular among young people and has proven itself effectively. The article focuses on youth volunteering and opportunities for Ukrainians to become volunteers in Europe. In particular, the activity of the European Volunteer Service – one of the directions of the program "Youth in Action" is considered. Within the framework of this program, we will consider in more detail each stage that a person who wants to become a volunteer must go through: searching for a project; searching for and establishing cooperation with the sending organization; submitting a candidacy; filling out an application form; waiting; settling all formalities; collection and departure.

Key words: social activity, social cohesion, communities, volunteering, European experience, European integration.

УДК 371.134

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.spec.1.34>

Кошелева Н. Г.

**ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ВИМІРІ ВИЩОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ**

У статті розглянуто важливу проблему формування гендерної компетентності майбутніх психологів. Актуальність цього завдання зумовлена європейським вибором нашої країни та необхідністю формування гендерної культури, егалітарного мислення і толерантності українського суспільства. Визначено, що психологи можуть ефективно сприяти цьому процесу засобами психологічної просвіти і психологічної допомоги. Показано, що сформованість гендерної культури є одним із вагомих чинників, який дасть змогу нашому суспільству ментально наблизитись до європейської свідомості та способу мислення. Обґрунтовано, що надання психологічної допомоги має здійснюватися з урахуванням гендерних аспектів, оскільки основою багатьох психологічних проблем є гендерні характеристики особистості.

Проаналізовані наукові праці, присвячені вивченню феномена гендерної компетентності. Визначено, що в основі її формування лежить науковий підхід, що базується на принципі гендерної рівності. Запропоноване авторське визначення гендерної компетентності майбутніх психологів. Проаналізовані підходи дослідників до визначення компонентів гендерної компетентності. На підставі проведеного аналізу автором запропоновано структуру гендерної компетентності майбутніх психологів, яка містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. Описано та обґрунтовано зміст кожного компонента досліджуваної компетентності.

Із метою формування гендерної компетентності майбутніх психологів розроблено для використання в процесі підготовки бакалаврів спеціальності 053 "Психологія" авторський вибірковий спецкурс "Гендерна психологія". Описано дидактичні цілі, зміст та методику його викладання, охарактеризовано методи, форми і засоби навчання. Показано,

що вивчення запропонованого спецкурсу сприяє формуванню мотивації, знань та практичних умінь майбутніх психологів щодо надання психологічної просвіти й допомоги з урахуванням гендерних аспектів. Визначено напрями подальших наукових пошуків у досліджуваній галузі.

Ключові слова: європейський вибір, гендерна компетентність, гендерна культура, гендерна рівність, гендерні проблеми, дискримінація, гендерні стереотипи, майбутні психологи, вища психологічна освіта, психологічна допомога.

Європейський вибір, зроблений Україною, зумовлює актуальність змін у різних сферах життя нашої країни, зокрема і в царині вищої освіти, цілі, зміст та технології якої мають наблизитись до європейських стандартів. Саме освіта є одним із найпотужніших механізмів соціалізації молодого покоління, і ця соціалізація має відповідати європейським принципам рівності, гідності, свободи та поваги до прав усіх громадян країни. Одним із важливих проявів реалізації цих принципів є дотримання гендерної рівності в суспільстві, оскільки “будь-яка демократична держава не має оминати проблеми, окреслені відносинами статей” [9, с. 74]. Гендерна рівність визначається як “рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дає змогу особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства” [7, с. 64]. І хоча початок активної боротьби за гендерну рівність сягає своїм корінням, щонайменше, першої хвилі феміністичного руху в ХІХ ст. і відтоді жінки досягли значних успіхів у відстоюванні своїх прав, проте ця проблема не втратила актуальності та не є повністю вирішеною. Підтвердженням цього є постійний інтерес сучасних європейських країн до гендерних проблем, що знайшло своє втілення, зокрема, у Стратегіях гендерної рівності Ради Європи (2014–2017 та 2018–2023 рр.). У них визнано наявність в європейських країнах таких гендерно зумовлених проблем, як насильство проти жінок, обмеження їхнього доступу до політичних та керівних посад, гендерні стереотипи й упередження стосовно потреб та можливостей жінок, сексизм і дискримінація жінок, професійні та кар’єрні обмеження тощо. Ключовою метою цих стратегій є досягнення економічної незалежності та розширення прав і можливостей жінок. Зокрема, у Стратегії 2018–2023 рр. зазначається, що реалізація політики гендерної рівності має базуватися на таких напрямках, як “запобігання гендерним стереотипам та сексизму й боротьба з такими явищами, запобігання та боротьба з насильством щодо жінок і домашнім насильством, забезпечення рівного доступу жінок до правосуддя, досягнення збалансованої участі жінок і чоловіків у процесі прийняття політичних та суспільних рішень, захист прав жінок-мігрантів, жінок-біженців та жінок-шукачів притулку; реалізація стратегії досягнення гендерної рівності в усіх політиках та заходах” [8, с. 17]. В Україні проблема гендерної рівності є так само актуальною, оскільки у вітчизняному суспільстві ще є вагомими культурні патріархатні стереотипи, проте наша країна обрала європейський вектор розвитку і наразі виборює право рухатись ним у запеклій боротьбі з російським агресором. І для того щоб запроваджувати європейські цінності та принципи буття в нашій країні, дуже важливо виховувати в нашої молоді гендерну компетентність, яка забезпечить обізнаність у гендерній проблематиці, толерантність, повагу до дотримання прав чоловіків та жінок, відсутність гендерних стереотипів та упереджень, здатність протистояти гендерній дискримінації тощо. Зокрема, дуже важливим завданням для європейського руху нашого суспільства є формування в українців гендерної культури як “частини загальної культури суб’єкта, що містить гендерну компетентність, гендерну картину світу, специфічні ціннісні орієнтації й моделі поведінки” [7, с. 59–60]. І важливу роль у цьому процесі можуть і мають здійснювати засобами психологічної просвіти і допомоги наші вітчизняні психологи, суспільна значущість діяльності яких наразі невпинно і стрімко зростає. Тому формування гендерної компетентності майбутніх психологів є важливим завданням вищої психологічної освіти і потребує теоретичного та практичного вирішення, що й зумовило мету нашої роботи.

Мета статті – визначити зміст і структуру гендерної компетентності майбутніх психологів та описати методику її формування засобами авторського спецкурсу “Гендерна психологія”.

Питання гендерної компетентності розглядалося такими науковцями, як О. Вороніна, І. Зайганов, О. Кікінежді, І. Кльоцина, В. Ковтун, Л. Лунякова, І. Мунтян, О. Нежинська, О. Остапчук, Л. Попова, О. Слободянюк, З. Шевченко та ін. Проте проблема формування гендерної компетентності майбутніх психологів не знайшла поки що детального й системного висвітлення в наукових публікаціях і потребує опрацювання. Саме базове поняття компетентності висвітлене у великій кількості наукових праць і в узагальненому вигляді може бути визначене як “характеристика особистості, що являє собою сукупність взаємопов’язаних знань і вмінь, які дають змогу особистості бути ефективною в певному виді діяльності” [1, с. 10]. У науковій літературі виділяють величезну кількість видів людської компетентності: професійну, психологічну, комунікативну, соціальну, культурну, лінгвістичну та багато інших. Можна стверджувати, що для ефективної життєдіяльності сучасна людина має володіти широким набором компетентностей. З огляду на те, що гендерна проблематика набула значного поширення в наукових дослідженнях та громадських обговореннях ще починаючи з минулого століття, нині є сенс дослідження феномена гендерної компетентності, оскільки гендерні характеристики (гендерна ідентичність, маскуліність/фемінність, гендерні ролі та стереотипи та ін.) є складниками Я-концепції людини і дуже сильно впливають на її життя. Нині співіснують два підходи до розуміння гендеру як соціокультурного конструкту, охарактеризовані О. Бондарчук та О. Нежинською: традиційна модель гендерної соціалізації, що ґрунтується на полярності та протиставленні осіб різної статі, та новий підхід до розуміння гендеру, який базується на ідеях гендерної рівності [1, с. 10–11]. Гендерна

компетентність формується на засадах другого підходу, який стверджує і пропонує рівні права й можливості для всіх людей незалежно від їхньої статі, і може бути визначена як “соціально-психологічна характеристика людини, що дозволяє їй бути ефективною в системі міжстатевої взаємодії” [7, с. 56]. Сформованість гендерної компетентності особистості передбачає “знання про існуючі ситуації гендерної нерівності, фактори й умови, що їх викликають, вміння помічати й адекватно оцінювати ситуації гендерної нерівності в різних сферах життєдіяльності, здатність не проявляти у своїй поведінці гендерно дискримінаційних практик, здатність вирішувати свої гендерні проблеми і конфлікти, якщо вони виникають” [7, с. 56].

Стосовно майбутніх психологів, яким треба буде в їхній професійній діяльності аналізувати численні психологічні проблеми клієнтів, надавати їм різні види психологічної допомоги, формувати психологічну культуру населення, вважаємо дуже важливим, щоб вони робили це з урахуванням гендерних аспектів. Дуже багато проблемних ситуацій у житті і спілкуванні людей пов’язані саме з гендерними характеристиками. Так, зокрема, для багатьох людей серйозною життєвою проблемою є наявність внутрішньоособистісного гендерного конфлікту, який є “станом нервової напруги, що виникає, коли індивіду важко підтримувати стандарт традиційної гендерної ролі, або він змушений проявляти поведінку, що характерна для протилежної гендерної ролі” [10, с. 145]. Так відбувається, коли, наприклад, жінка відмовляється від традиційної ролі дружини й матері на користь професійної чи політичної кар’єри, або ж чоловік присвячує себе догляду за будинком та дітьми. І якщо тиск гендерних стереотипів та упереджень є занадто сильним (це особливо характерно для суспільств із патріархатними соціокультурними нормами та цінностями), то він змушує багатьох людей імітувати не властиву їм гендерну поведінку, тобто жити чужим життям, що стає підставою для виникнення внутрішньоособистісного конфлікту, який згодом призводить до постійного незадоволення та численних міжособистісних зіткнень. Або ж згадаємо про численні побутові чи професійні ситуації, в яких чітко виявляються гендерна дискримінація, гендерно зумовлене насильство, обмеження прав та можливостей особистості тощо. Людям, постраждалим від таких ексцесів, потрібна кваліфікована психологічна допомога, щоб зрозуміти власну гендерну ідентичність, відстоювати свої права й можливості, протистояти дискримінаційним впливам та зберігати власну гідність і ментальне здоров’я. І в українському суспільстві, яке вибрало європейський шлях розвитку, необхідно формувати в усіх без винятку громадян навички гендерно коректної поведінки, яка передбачає розуміння важливості гендерної рівності і відсутність дій, що призводять до гендерної дискримінації. Велику роль у цьому відіграє психологічна просвіта, яку також мають здійснювати психологи і яка покликана формувати гендерну культуру наших співвітчизників. За визначенням С. Котової-Олійник, “гендерна культура – це система уявлень, цінностей, знань, норм, інтересів та потреб, які формують соціокультурні аспекти статі, встановлюють відповідні статуси жінок і чоловіків, визначають їхні ролі, взаємовідносини й моделі поведінки у різних сферах життя, впливають на форми та результати творчої діяльності статей, визначають їхнє місце в картині світу” [3]. Саме сформованість гендерної культури нашого населення є одним із вагомих чинників, який дасть нам змогу ментально наблизитись до європейської свідомості та способу мислення. Таким чином, формування гендерної компетентності майбутніх психологів із метою надання ними кваліфікованої психологічної допомоги людям, що мають гендерно зумовлені проблеми, є важливим завданням сучасної психологічної освіти.

В якості теоретико-методологічних засад формування досліджуваної компетентності важливо визначити її змістовно-структурні характеристики. Майже всі дослідники феномена компетентності включають до її складу знання, вміння, навички, досвід діяльності в певній сфері, особисті якості тощо. Пропонуємо визначити гендерну компетентність майбутніх психологів як їхню здатність надавати ефективну психологічну допомогу клієнтам у ситуаціях гендерної нерівності та дискримінації, вирішувати гендерні проблеми і конфлікти на основі сформованої системи гендерних знань, навичок гендерно коректної поведінки, професійних фахових умінь та егалітарного мислення.

Що стосується структури, то ми проаналізували підходи низки дослідників до визначення компонентів гендерної компетентності. Так, О. Бондарчук та О. Нежинська пропонують виділяти у структурі гендерної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів такі компоненти: когнітивний (сукупність знань із гендерної проблематики загалом і щодо специфіки її відображення в практиці управління ЗНЗ), операційний (здатність розв’язувати гендерні проблеми й конфлікти, не виявляти в своїй поведінці гендерних упереджень тощо) та особистісний (гендерні характеристики особистості, що зможуть забезпечити управління закладом освіти на засадах гендерної рівності) [1, с. 25–28].

В. Ковтун включає до складу гендерної компетентності педагогів знання основ гендерної теорії, сучасних проблем і тенденцій гендерної політики, законодавчих та нормативних актів, розуміння особливостей гендерної соціалізації, володіння формами та методами гендерного навчання та виховання, уміння керувати процесом гендерної соціалізації учнів, уміння організувати навчальний процес на основі гендерної рівності, здатність сформувати власну гендерну ідентичність, уміння мотивувати учнів до гендерної самоосвіти тощо [2, с. 25].

О. Остапчук у структурі гендерної компетентності соціальних педагогів виділяє сукупність знань у сфері гендерної проблематики, умінь використовувати ці знання для вирішення соціальних проблем, навичок гендерного аналізу та організації заходів гендерної тематики; цінностей гендерної демократії, потреб, мотивів, цілей, дій, спрямованих на утвердження ідеї гендерної рівності [5, с. 147–148].

І. Мунтян виділяє такі компоненти гендерної компетентності майбутніх педагогів: предметно-змістовий (розуміння феноменів гендеру і гендерного підходу в освіті), операціонально-діяльнісний (гендерне виховання та освіта підростаючого покоління), особистісно-професійний (подолання власних застарілих гендерних стереотипів й усвідомлення своїх нових потенційних можливостей самореалізації) [4, с. 11].

О. Слободянюк, розглядаючи проблеми формування гендерної компетентності в культурологічній освіті студентів, виділяє такі її компоненти, як загальнокультурний (знання гендерних моделей різних народів), ціннісний (знання та прийняття гендерних цінностей), навчально-пізнавальний (вміння набувати знань із гендерних питань), інформаційний (орієнтація в інформаційному просторі, який торкається гендерної проблематики), комунікативний (ефективна комунікація у сфері гендерної взаємодії), соціально-трудова (знання та досвід у гендерних аспектах громадської, соціально-трудова сфери), особистісний (оволодіння способами гендерного самоконструювання та саморозвитку) [6, с. 198].

На підставі проведеного аналізу ми пропонуємо структуру гендерної компетентності майбутніх психологів, яка містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти (рис. 1). Вважаємо, що найважливішою для психолога є мотивація до надання психологічної допомоги на основі сформованих ціннісних уявлень про рівність всіх людей незалежно від їхніх гендерних ролей, неприпустимість дискримінації та насильства в будь-якій сфері людського життя. Другим важливим компонентом є знання про психологічні механізми створення гендеру та його вияву в суспільній та приватній сферах, у різних системах відносин, проблеми психологічного благополуччя чоловіків та жінок, а також про їхню самореалізацію, породжену диференціацією та ієрархією гендерних ролей та статусів.

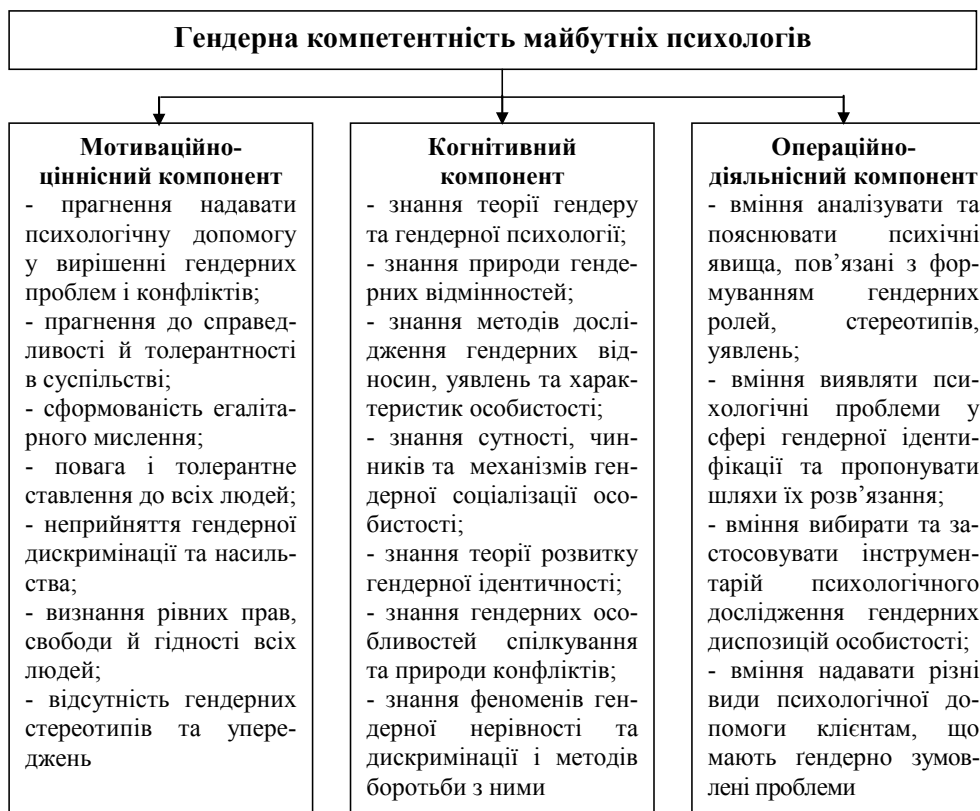

Рис. 1. Структура гендерної компетентності майбутніх психологів

Третій компонент передбачає практичну здатність психолога організувати та надавати психологічну просвіту й допомогу (індивідуальну та групову) різним верствам населення з метою підвищення рівня гендерної культури й толерантності: досліджувати й діагностувати гендерні проблеми особистості; проводити консультативний процес із гендерних проблем з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта; складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги з гендерних проблем.

З метою формування гендерної компетентності майбутніх психологів на основі її запропонованої структури нами розроблено для використання в процесі підготовки бакалаврів спеціальності 053 “Психологія” авторський вибірково-спецкурс “Гендерна психологія”. Мета курсу – формування у здобувачів першого (бакалаврського) ступеня вищої освіти теоретичних основ гендерних знань, практичних умінь і навичок, необхідних для впровадження принципів, методик і технологій гендерної соціалізації, виховання і освіти в практику педагогічної та психологічної діяльності. Предметом вивчення дисципліни є психологічні

закономірності та механізми творення, перетворення та вияву різних форм гендеру (гендерної ідентичності) в інтерперсональній взаємодії. Курс гендерної психології має велике значення у справі формування загального уявлення про психологічні механізми створення гендеру та його вияву в суспільній та приватній сферах, у різних системах відносин, про проблеми психологічного благополуччя чоловіків та жінок, а також їх самореалізацію, породжену диференціацією та ієрархією гендерних ролей та статусів.

Зміст курсу передбачає вивчення 6 тем:

1. Гендер: основні поняття, історія, методи дослідження.
2. Гендерна ідентичність та соціалізація особистості.
3. Гендерні ролі і стереотипи.
4. Психологія гендерних відносин. Гендерні відмінності у спілкуванні.
5. Гендер, робота та сім'я.
6. Гендерна нерівність та дискримінація.

Формування теоретичних знань (когнітивного компонента гендерної компетентності майбутніх психологів) відбувається на лекційних та семінарських заняттях. Основне коло питань, яке розглядається на них: стать і гендер, система категорій гендерної психології, гендер у соціокультурному вимірі, гендерна поляризація; гендерна ідентичність, її психологічна сутність, структура, види, етапи розвитку; гендерна соціалізація, її зміст, механізми та чинники; гендерні ролі та стереотипи, гендерні характерологічні особливості, гендерно-рольові конфлікти; гендерні зміни в сучасному суспільстві, трансформація гендерних образів та гендерних ролей; проблеми гендерно зумовленого насильства, віктимізація жінок у суспільстві, психологічні аспекти насильства щодо жінок у контексті військових дій, методи психологічної роботи з наслідками насильства; проблема балансу "кар'єра-сім'я", гендерні стереотипи та професійний розвиток, психологія жіночого лідерства та кар'єри, дискримінація та мобінг на роботі за гендерною ознакою, гендерні конфлікти в організаціях та їх урегулювання; гендерні аспекти сімейних відносин та виховання; феміністичний рух і гендерні проблеми в Україні; гендерна нерівність та дискримінаційні процеси в суспільстві, їхні чинники, харасмент як прояв гендерної дискримінації в сучасному суспільстві, боротьба з гендерною дискримінацією та інші.

На практичних заняттях та під час самостійної роботи студентів відпрацьовуються складники операційно-діяльнісного компонента гендерної компетентності майбутніх психологів і відбувається формування практичних умінь аналізувати та пояснювати психічні явища, пов'язані з формуванням гендерних ролей, стереотипів, уявлень, ідентифікувати психологічні проблеми у сфері гендерної ідентифікації та пропонувати шляхи їх розв'язання, розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ у контексті професійних завдань щодо вивчення гендерних характеристик особистості, вибирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження гендерних диспозицій особистості та технології психологічної допомоги особам, що постраждали від гендерної дискримінації чи насильства, формувати аргументовані висновки щодо гендерних диспозицій та проблем особистості, складати та реалізовувати план консультативного процесу з гендерних проблем з урахуванням специфіки запиту та індивідуальних особливостей клієнта, забезпечувати ефективність власних дій, складати та реалізовувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги з гендерних проблем у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо.

Використовуються такі методи і форми навчання, як різноманітні дискусії за результатами перегляду відеороликів та презентацій (стосовно прав людини, дискримінації, гендерної нерівності, зокрема у професійній сфері, гендерних стереотипів та їхніх наслідків для чоловіків та жінок, гендерно зумовленого насильства, відповідального батьківства та ін.), аналіз документів у галузі гендерної політики, рольові ігри з гендерної проблематики, мозкові штурми з проблемних гендерних питань, перегляд та обговорення фільмів із гендерною тематикою, розв'язання кейсів проблемних ситуацій, гендерний аналіз літературних творів, психологічні вправи (наприклад, малювання особистого гендерного образу, його презентація та обговорення та ін.), моделювання консультативного процесу для клієнтів із гендерно зумовленими проблемами, розробка програм гендерної психологічної просвіти, психопрофілактики та психокорекції гендерних проблем тощо. Завдяки високому ступеню індивідуалізації завдань, активному спільному обговоренню гендерних проблем, емоційному впливу від перегляду відеоресурсів, знайомству з великою кількістю гендерно зумовлених проблемних ситуацій формується мотивація студентів щодо надання допомоги людям, що постраждали від гендерної дискримінації або насильства, вибудовується система сучасних європейських цінностей (повага і толерантне ставлення до всіх людей, неприйняття гендерної дискримінації та насильства, визнання рівних прав, свободи й гідності всіх людей, відсутність гендерних стереотипів та упереджень), утверджується егалітарне мислення молоді. Вважаємо, що таким чином під час вивчення нашого спецкурсу "Гендерна психологія" формуються всі окреслені вище складники гендерної компетентності майбутніх психологів. Значимим, що оскільки курс є вибіркоким, то студенти, що відвідують його, є зацікавленими й високомотивованими щодо вивчення гендерних проблем, а отже, результативність роботи з ними є, безсумнівно, доволі високою.

Таким чином, формування гендерної компетентності майбутніх психологів є важливим завданням вищої психологічної освіти та має забезпечити підвищення гендерної культури українського суспільства, яке рухається європейським шляхом розвитку, і надання кваліфікованої психологічної допомоги людям, що мають

гендерно зумовлені проблеми. Для формування компонентів досліджуваної компетентності (мотиваційно-ціннісного, когнітивного, операційно-діяльнісного) було розроблено й запроваджено в процес підготовки бакалаврів спеціальності 053 “Психологія” авторський вибірковий спецкурс “Гендерна психологія”. Подальші дослідження можуть бути пов’язані з проведенням педагогічного експерименту щодо визначення ефективності запропонованої методики формування гендерної компетентності майбутніх психологів та її вдосконаленням.

Використана література:

1. Бондарчук О. І., Нежинська О. О. Психологічні умови формування гендерної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. Київ : ТОВ “НВП “Інтерсервіс”, 2014. 180 с.
2. Ковтун В. В. Гендерна компетентність педагога – запорука особистісного підходу в освіті. *Гендерна освіта в Україні : світоглядні та прагматичні аспекти реалізації* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 24 листоп. 2011 р. Дніпропетровськ : Роял Принт, 2011. С. 23–29.
3. Котова-Олійник С. Гендерна культура. *Zhytomyr State University Library*: вебсайт. URL: http://eprints.zu.edu.ua/23722/1/Kotova-Oliinyk_S.PDF (дата звернення: 09.08.2022).
4. Мунтян І. С. Гендерний підхід у професійній підготовці студентів вищих педагогічних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. Наук : 13.00.04. Одеса, 2004. 23 с.
5. Остапчук О. Л. Формування гендерної компетентності соціальних педагогів у процесі підготовки до професійної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 2008. Вип. 363. С. 146–152.
6. Слободянюк О. М. Гендерна теорія як фактор формування гендерної компетентності в культурологічній освіті студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. № 4. С. 196–199.
7. Словник гендерних термінів / уклад. З. В. Шевченко. Черкаси : вид. Чабаненко Ю. 2016. 336 с.
8. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018–2023 рр. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення: 08.08.2022).
9. Шевченко З. В. Гендерна рівність та соціальне регулювання суспільного життя: філософське осмислення. *Політологічний вісник*. 2020. № 84. С. 72–80.
10. Шевченко З. В. До поняття внутрішньоособистісного гендерного конфлікту. *Гендер. Екологія. Здоров’я*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 22–23 квіт. 2021 р. Харків: ХНМУ, 2021. С. 145 – 147.

References:

1. Bondarchuk O. I., Nezhynska O. O. (2014) *Psychological conditions for the formation of gender competence of heads of general education institutions* : monohrafiia. K.: TOV “NVP “Interservis”. 180 s.
2. Kovtun V. V. (2011) *Gender competence of the educator – the key to a personal approach in education*. *Gender education in Ukraine: worldview and pragmatic aspects of realization*: materials of the All-Ukrainian scientific-practical conference, Dnipropetrovsk, 24 October 2011. Dnipropetrovsk: Royal Print. S. 23–29.
3. Kotova-Oliinyk S. *Gender culture*. *Zhytomyr State University Library*: website. URL: http://eprints.zu.edu.ua/23722/1/Kotova-Oliinyk_S.PDF (data zvernennia: 09.08.2022).
4. Muntian I. S. (2004) *Gender approach in professional training of university teacher training students* : avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04. Odesa. 23 s.
5. Ostapchuk O. L. (2008) *Formation of gender competence of social educators in preparation for professional practice*. *Pedagogika i psykholohiia*. Vyp. 363. S. 146–152.
6. Slobodianiuk O. M. (2011) *Gender theory as a factor in the formation of gender competence in cultural education of students*. *Visnyk Vinnytskoho politekhnichnoho instytutu*. № 4. S. 196–199.
7. *Slovyk gendernykh terminiv* [Dictionary of Gender Terms] (2016) / uklad. Z. V. Shevchenko. Cherkasy : vyd. Chabanenko Yu. 336 s.
8. *Strategy of gender equality of the Council of Europe for 2018–2023*. URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (data zvernennia: 08.08.2022).
9. Shevchenko Z. V. (2020) *Gender equality and social regulation of public life: a philosophical reflection*. *Politolohichniy visnyk*. № 84. S. 72–80.
10. Shevchenko Z. V. (2021) *Towards a concept of intrapersonal gender conflict*. *Gender. Ekologiya. Zdorovia* : materialy VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf., m. Kharkiv, 22–23 kvit. 2021 r. Kharkiv: KhNMU. S. 145–147.

Kosheleva N. Gender competence formation of future psychologists in the European dimension of higher psychological education

In this article an important problem of gender competence formation of future psychologists is considered. Relevance of this problem is caused by the European choice of our country and the necessity of formation of gender culture, egalitarian thinking and tolerance in the Ukrainian society. It is determined that psychologists can effectively contribute to this process through psychological education and psychological help. It is shown, that formation of the gender culture is one of the important factors which will allow our society to approach mentally the European consciousness and way of thinking. It is proved, that psychological help should be carried out with gender aspects taken into account as many psychological problems are based on gender characteristics of the person.

The scientific works, devoted to the study of the phenomenon of gender competence are analyzed. It is defined that at the heart of its formation is a scientific approach based on the principle of gender equality. The author’s definition of future psychologists’ gender competence is offered. The researchers’ approaches to the definition of gender competence components were analyzed.

ed. Based on the results of the analysis the author proposed the structure of future psychologists' gender competence, which contains motivational-valuable, cognitive and operational-activity components. Each component's contents of the investigated competence are described and grounded. The author's special course "Gender Psychology" was elaborated and is used in the course of the bachelors training in the specialty 053 "Psychology". The didactic goals, contents and teaching methods of the course are described as well as methods, forms and means of education. It is shown that the study of the proposed special course contributes to the formation of motivation, knowledge and practical skills of future psychologists in the provision of psychological education and assistance with regard to gender aspects. The directions of further scientific researches in the investigated sphere are determined.

Key words: *European choice, gender competence, gender culture, gender equality, gender problems, discrimination, gender stereotypes, future psychologists, higher psychological education, psychological help.*